

Palasik Mária (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára)

Politikai gyilkosságok 1945-ben – értelmezési lehetőségek

A Budapest vonzáskörzetében található Gyömrő járási székhely volt Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében. A II. világháború utolsó hónapjaiban, bár a harci cselekmények itt már véget értek, a rémségek ideje még nem múlt el. 1945. február elejétől április végéig Gyömrőről és a környékbéli falvakból internálás címén különböző ürüggyekkel elhurcoltak és meggyilkoltak több egykori közigazgatási szakembert, papokat, földbirtokosokat, egy vendéglőtulajdonost, egy uradalmi intézőt, még egy postamestert is. Az áldozatok száma meghaladta a húsz főt, pontos számot ma sem tudunk mondani. A tettesek az új, formálódó hatalom képviselői voltak, felelősségre vonásuk – a többszöri próbálkozás ellenére is – elmaradt. A korszak ismert politikusai már 1945-ben politikai gyilkosságként kommentálták a történeteket – szinte pártállásra való tekintet nélkül. Ezt megerősítette a Legfőbb Ügyészségnek az 1990-es évek elején lefolytatott vizsgálata. A száraz tények mögött azonban értelmezési lehetőségek sorozata húzódik meg, és máig keressük a választ arra, hogy kollektív erőszak vagy egyéni bosszú történt-e ezen a vidéken, amelyek közül szerencsére egyik sem uralkodott el az ország más tájékán. Előadásomban vizsgálom, hogy az adott történetben kikből lettek az áldozatok, kikből a tettesek, és miért. Bemutatom, 1945/46-ban hogyan értelmezte az elkövetett tetteket a helyi lakosság és olyan közéleti emberek, mint Péter Gábor, Házi Árpád, Erdei Ferenc, Zsarnay Kálmán, Zolnay Kálmán, Pfeiffer Zoltán, és hogyan a Legfőbb Ügyészség az 1990-es években. Körbejáróm a gyilkosságok lehetséges motivációit, hogy az elkövetésben milyen szerepet játszott a háború ejtette lelki trauma, a bosszú, az önbíráskodás, a félelem és a megfélemlítés.